

Het Quackenbosch aan de Oude Ade

Theo van der Poel & Sjaak van der Geest

Dit jaar wordt na lang touwtrekken in Oud-Ade eindelijk begonnen met de bouw van 'Het Quackenbosch', een complex van vijftien wooneenheden voor ouderen. De naam van het complex is ontleend aan een boerderij die niet ver van de plek heeft gestaan waar nu gebouwd wordt. Het is voor ons een goed moment om de geschiedenis van het oorspronkelijke Quackenbosch onder het stof vandaan te halen. Maar er is nog een goede reden voor dit artikel: dit jaar is het tweehonderd jaar geleden dat de boerenwoning 'Het Quackenbosch' gebouwd werd.

De eerste auteur is een historicus die vooral geïnteresseerd is in wat er in het verre verleden is gebeurd. Zijn onderzoek speelt zich veelal af in handgeschreven en vaak moeilijk leesbare archiefstukken. De tweede auteur is een antropoloog die zijn onderzoek onder levende mensen doet en verhalen en herinneringen optekent. Samen hopen wij zo de geschiedenis van lang geleden tot de dag van vandaag te 'vangen'. Geschiedenis wordt vooral boeiend als de connectie met het heden gemaakt kan worden.

De boerderij is het vaste ankerpunt van ons verhaal en de bewoners zijn de 'voorbijgangers'. We laten zo zien hoe families komen en gaan. Er wordt getrouwd, gestorven, de boer gaat failliet, er is een conflict, er wordt geplunderd en door al die gebeurtenissen wisselen de bewoners van de boerderij voortdurend.

Wie nu langs boerderijen fietst, ziet soms een vermelding van wanneer en door wie de eerste steen is gelegd (vaak is dat in

de tweede helft van de 19^e eeuw), maar in de meeste gevallen stond er al een huis dat later vervangen is door het pand dat er nu staat. Dat geldt ook voor het Quackenbosch, een naam die waarschijnlijk nooit op de voorgevel heeft gestaan. Wel werden in de oude archieven de pachters, mits bewoner van een van de huizen, met 'Quackenbosch' aangeduid. Wij gebruiken daarom deze klassieke naam voor de boerderij (Zwarteweg 4) die wij hier beschrijven.

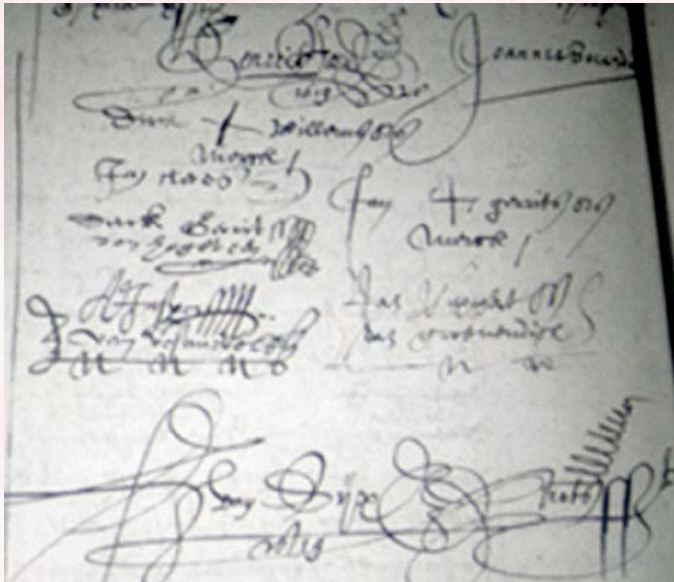
De naamgeving

Kwakken zijn reigerachtige vogels – nu bijna uitgestorven in ons land – die men nog kan aantreffen in een visrijke omgeving met veel bomen waarin zij hun nesten bouwen. Ongetwijfeld heeft er indertijd in de onmiddellijke omgeving van de boerderij een kwakkenbos gestaan. Wat er wel op de voorgevel staat is het jaartal 1821, het jaar waarin de toenmalige eigenaar Jacob van Egmond het oude pand van het Quackenbosch afbrak en een nieuwe woning met stal bouwde. Een jaar later overleed hij, 38 jaar oud, op 17 mei 1822.

De eerste vermelding van het Quackenbosch vinden we in een verkoopakte uit 1618 van een boerderij aan de Oude Ade met ruim 27 morgen land (ca. 23 hectare) voor 14.800 gulden. Het land werd opgesplitst in vijf ongelijke delen en verkocht aan vijf kopers: een dominee (Johannes Bocardus), een advocaat (Mr. Henrik Rosa) en drie boeren die al pachters waren (Dirck Willemsz Quackenbosch, Jan Claesz Quackenbosch en Jan Gerritsz Schuijn).

'Het Quackenbosch' anno 2021.

Handtekeningen in de verkoopakte van 1618.

Het is niet mogelijk in dit korte bestek uitvoerig in te gaan op de vele wisselingen van pachters en eigenaars door sterfte, huwelijk en financiële tegenslag. We houden het bij een opsomming van namen en jaartallen en wat toelichtingen. Het volledige verhaal is te vinden op de website van de Stichting Oud Alkemade.

Familie Quackenbosch

Jan Claesz Quackenbosch woonde op de woning die stond op de grond van Ds. Bocardus. Naast enige stukken land die zijn eigendom waren, pachtte hij een gedeelte van het land van Ds. Bocardus. Als hij rond 1628 overlijdt, hertrouwt zijn weduwe met Jan Jansz Duijcker. De tweede koper en pachter, Dirck Willem Quackenbosch, geboren in 1555 of 1556 is driemaal getrouwd geweest. Als hij overlijdt rond 1636 erft zijn weduwe behalve 1000 gulden, ook de helft van de nalatenschap. Zijn zoon Willem Dirckz, die hem opvolgt, en de weduwe van Jan Claesz kopen in 1646 5 morgen en 240 roeden van de erfgenamen van Mr Henrik Rosa voor een voor die tijd hoge prijs van 6.250 gulden. Daarmee kreeg het bedrijf een grootte die een paar eeuwen bleef staan.

Latere pachters

Na de periode Quackenbosch werd Oude Jan Leendertz van Veen de nieuwe – en enige – pachter van de woning met 16 morgen en 4 hont land. In een akte van 5 februari 1678 werd de pacht voor vijf jaar verlengd tot kerstmis 1682 voor 400 gulden per jaar. Onduidelijk is hoe lang Van Veen op het Quackenbosch geboerd heeft en wat er daarna gebeurde. In het gemeentearchief van Alkemade lezen we dat Gerrit Hendriksz Vinck, afkomstige uit Cleve bij de Duitse grens, in 1751 de nieuwe eigenaar is en land koopt van een van de erfgenamen van de dochter van eerdergenoemde Ds. Bocardus. Gerrit ging wonen aan de Oude Ade in het huis dat volgens het kohier genummerd was als huis nr. 399. Als zijn echtgenote overlijdt, hertrouwt Gerrit Vinck met Trijntje Dirksdr Meijster. Gerrit Vinck overleed in 1766. Een half jaar later trouwde Trijntje Meijster met Arij Jacobsz van der Geest. Trijntje overleed in 1776 waar-

na de 44-jarige Arij in 1777 hertrouwde met Marijtje Pietersdr Vromesteijn, dan 23 jaar oud. Arij van der Geest overleed in 1795 op 62-jarige leeftijd. Marijtje Vromesteijn, dan 42, hertrouwde in 1796 met de 25-jarige Willem Kortekaas, afkomstig uit Warmond. Als Marijtje Vromesteijn in 1808 overlijdt, wordt besloten om de woning te verkopen.

Na een vergeefse poging van Willem Kortekaas om de boerderij te kopen en een rechtszaak die hij verliest, wordt Jacob Cornelisz van Egmond voor 8.950 gulden de nieuwe eigenaar. Hij is ook degene die in 1821 de nieuwe woning met stal bouwt, maar een jaar daarna overlijdt. Vijf jaar later hertrouwt zijn weduwe, Antje Borst, met Jacobus Franz Ponsa uit Hoogmade maar een jaar daarna overlijdt Antje, 43 jaar oud en zeven maanden nadat haar zoon Adrianus Ponsa was geboren. Jacobus Ponsa zoekt een oplossing door het bedrijf te verhuren aan Jan Straathof uit Rijpwetering. In 1854, 26 jaar later, vertrekt het gezin Straathof weer en neemt genoemde Adrianus Ponsa het bedrijf over. Hij was in 1852 in Noordwijk getrouwd met Anna Jobdr Duivenvoorde. De geschiedenis zou zich herhalen. Adrianus Ponsa overlijdt in 1859, nog geen 32 jaar oud. Anderhalf jaar later hertrouwt Anna Duivenvoorde (dan 32) op 8 november 1860 met Piet van der Voort (26), de zoon van Pieter van der Voort die een stukje verderop aan het einde van de Zwarteweg woonde. Piet van der Voort overleed in 1881, 47 jaar oud. Na zijn dood werd de boerderij per openbare verkoping verkocht aan Willem van Egmond.

In mei 1883 werd Willem van Egmond veehouder op de woning samen met zijn vrouw Annigje Heijkoop. Hij was geboortig van Koudekerk en zou zestien jaar op Oud-Ade blijven. Willem van Egmond was protestant, iets ongewoons in de katholieke enclave die Oud-Ade was. Toen hij in 1899 ging rentenieren op het Utrechtse Jaagpad langs de Oude Rijn, kwam Jan Kool, ook protestant, vanuit Reeuwijk als pachter op de boerderij. In 1937 werd hij opgevolgd door zijn zoon Kees Kool. Na de dood van eigenaar Jacob van Egmond werd de boerderij gekocht door diens oomzegger Henderik Voorsluijs, maar Kees Kool mocht als pachter aanblijven tot omstreeks 1951, toen de zoon van Voorsluijs, Jaap, op de boerderij kwam. Maar na één jaar verruilde hij het veebedrijf in Oud-Ade voor een teelboerderij in de Beemster in Noord-Holland, die ook eigendom van Henderik Voorsluijs was. Bernardus Velzeboer was daar de pachter.

Familie Velzeboer

Zo gebeurde het dat Bernardus (Ben) Velzeboer met zijn gezin als pachter vanuit de Beemster naar Oud-Ade kwam. Minder dan twee jaar na zijn komst overleed hij aan een hersentumor. De weduwe bleef achter met acht kinderen, waarvan de oudste, Piet, 13 jaar was. Zij besloot het bedrijf, 25 hectare groot, voor te zetten met haar kinderen en enige tijdelijke hulp van buiten.

In 1966 vertrok Piet (toen 25) naar Oostwoud, West-Friesland, om een loonbedrijf te beginnen. Zijn moeder (toen 44) ging mee met het hele gezin; het was de streek waar zij vandaan kwam. Alleen Simon (Siem), 23 jaar oud, bleef achter en werd de boer. Hij trouwde in datzelfde jaar met Toos Olsthoorn, een boerendochter uit de Haarlemmermeer. Ze kwam van een gemengd bedrijf en kon ook melken.

De boerderij gezien vanaf de Zwarteweg richting het dorp: de hooiberg, de koeienstal, en het woongedeelte dat met het gezicht naar de Oude Ade stond gericht omdat alle vervoer in 1821 over water ging (foto Pastoor Verkleij, ca. 1955).

In 1969 besloot Siem aan de andere kant van de Zwarteweg een nieuwe moderne boerderij te bouwen met een loopstal, wat het werk aanzienlijk zou verminderen. Hij had met het oog daarop de gebouwen van de oude boerderij gekocht, plus een hoek grond waarop het nieuwe bedrijf moest komen. Het oude pand werd voor 120.000 gulden doorverkocht aan de familie Waesbergen en werd op 1 januari 1970 opgeleverd. Ondertussen was aan de overkant de nieuwe boerderij verzezen. Het aantal melkkoeien groeide in de jaren daarna tot 97 en daalde weer tot ongeveer 61, toen de melkquotering in 1984 werd ingesteld waarbij alle boeren hun melkvee met 20% moesten verminderen. Rond 1978 kocht Siem het land dat bij de boerderij hoorde van de kinderen van Voorsluijs.

Het gezin van Siem en Toos telde ondertussen vier kinderen, alle vier schaatsfanaten, net als hun moeder. Vooral de twee dochters oogstten internationale successen bij het shorttracken dat toen in opkomst was. Maar geen van de vier had de ambitie om boer te worden. “Je bent geboren als boer of niet,” volgens Siem en hij begon voorbereidingen te treffen om te stoppen met het bedrijf in de boerderij die er nog geen dertig jaar stond. Rond 1993 stopte hij met melken. Alle koeien verhuisden naar een nieuw bedrijf bij Waalwijk in Noord-Brabant. Drie jaar lang handelde Siem in jongvee dat hij kocht en weer verkocht als ze vijf maanden drachtig waren. Toen dat steeds minder opleverde, liet hij koeien van andere boeren op zijn land weiden, sloot zich aan bij het natuurbeheer ter bescherming van weidevogels en liet andere boeren zijn land gebruiken om hun overtollig fosfaat (mest) kwijt te raken. Gras werd verkocht en rond 2000 ging hij delen van zijn melkquotum verhuren of verkopen.

Deze uitvoerige beschrijving schetst het proces dat sindsdien vele boeren hebben doorlopen toen ze besloten of zich genood-

zaakt zagen te stoppen en hun boerderij te veranderen in een – veelal luxe – woonboerderij, die zij verkochten of waarin ze zelf gingen wonen. Siem Velzeboer was de eerste boer in Oud Ade die deze stap zette. Vanaf 1970 was de monumentale boerderij de huisvesting van kapitaalkrachtige bewoners die van alles ondernamen om hun woning nog geriefelijker te maken en verder te verfraaien, met de aanleg van tuinen en diverse verbouwingen.

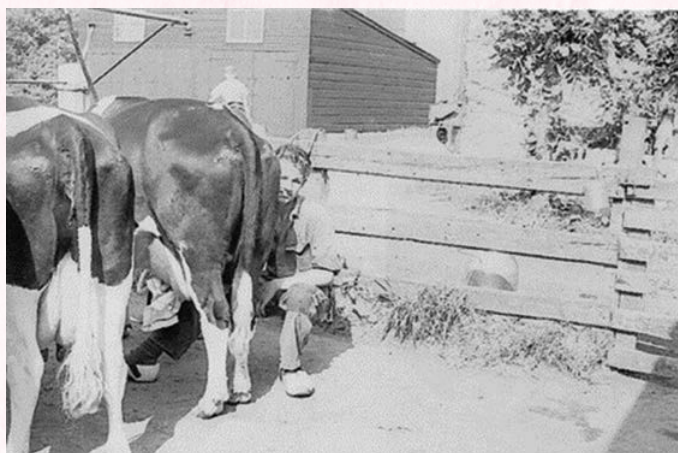
Het oude pand werd verkocht aan de familie Waesbergen en verfraaid tot een luxe woning inclusief een overdekt zwembad in de kleine koeienstal. Na tien jaar vertrokken de Waesbergens en kwamen andere bewoners. Het gezin van Pierre en Carlita Girardin bleef er twintig jaar wonen vóór zij naar Zwitserland vertrokken. Nu, sinds 2018, woont er de familie De Vries, die het pand klimaatneutraal probeert te maken. Dit jaar viert het ‘nieuwe’ Quackenbosch zijn 200^e verjaardag.

Einde van een tijdperk

Hier eindigt een lange reis door de tijd, van rond 1600 tot vandaag, 2021. Een bonte stoet van eigenaars en pachters trok voorbij voor wie het Quackenbosch respectievelijk een kapitalistische investering of een middel tot overleving was. De sterfte van zowel ouders als kinderen was hoog, wat leidde tot veelvuldige wisselingen van bewoners en gebruikers van de boerderij. Halverwege de twintigste eeuw waren diverse pachters in staat hun boerderij te kopen. Het genot van eigen bezit duurde echter niet lang. Eind twintigste eeuw trad een nieuw verschijnsel op: terwijl vroeger de meeste zonen van een boerenfamilie geïnteresseerd waren in de voortzetting van het bedrijf, kwam het nu steeds vaker voor dat geen van de kinderen boerenambities had. Het groeiend aantal regels ter bescherming van het milieu

of voortvloeiend uit de economische globalisering in diezelfde periode droeg sterk bij aan het afnemen van de interesse voor het boerenleven bij de nieuwe generatie. Bovendien had deze generatie veel meer andere aantrekkelijke beroepsmogelijkheden dan hun ouders. Boeren, die het eind van hun familiebedrijf zagen aankomen, stopten vaak vroegtijdig en verkochten hun boerderij aan welgestelde burgers die van de rust van het platteland en de schoonheid van oude panden wilden genieten. De betekenis van de term 'boerderij' verschoof in rap tempo van 'agrarisch bedrijf' naar 'riante woning in een rurale omgeving'.

Dit is een verkorte versie van een uitgebreider artikel in twee delen dat op de website van de Stichting Oud Alkemade te vinden is: www.stichtingoudalkemade.nl onder: Publicaties – Overige artikelen.

Siem Velzeboer, ongeveer 14 jaar, aan het (hand)melken
(FOTO PASTOOR VERKLEIJ).

Rijnlandse Geschiedenis

Stichting Historische Publicaties Holland-Rijnland

Stichting Oud Alkemade is lid van Rijnlandse Geschiedenis. Op de website www.rijnlandsgeschiedenis.nl staan behalve nieuwtjes en aankondigingen van tentoonstellingen en evenementen ook interessante historische artikelen uit onze regio.

ADVERTORIAL

De Kaaswereld steunt Stichting Oud Alkemade

Boerenkaas maken is onlosmakelijk verbonden met de geschiedenis van onze streek.

De Kaaswereld, met een winkel op het Noordplein van Roelofarendsveen, heeft meer met de lokale geschiedenis dan men op het eerste gezicht zou vermoeden. We proberen het kort uit te leggen. In 2018 is De Kaaswereld uitgeroepen tot 'Beste Boerenkaasspecialist van Nederland'. Dat is niet zo gek, wij promoten al jaren met heel veel trots de boerenkaas in het algemeen en in het bijzonder de boerenkaas uit onze regio. Kaag en Braassem telt ruim twintig boerderijen waar nog steeds op ambachtelijke wijze kaas wordt gemaakt. In de meeste gevallen gaat deze traditie al vele generaties terug. Sinds 2017 staat het boerenkaas maken op de lijst van UNESCO immaterieel cultureel erfgoed.

Stichting Oud Alkemade houdt de geschiedenis van het ontstaan van onze polders, de boerderijen en het boerenkaas maken levend. Daarom dragen wij de stichting een warm hart toe.

Bij De Kaaswereld kunt u meedoen met het digitale spaarsysteem; 'Piggy'. Vorig jaar kon u, naast producten uit de winkel, sparen voor een donatie aan Stichting Droomdag. Dit jaar hebben wij gekozen voor donatie aan Stichting Oud Alkemade.

Het downloaden van de app is heel gemakkelijk: ga naar piggy.nl, download de app en registreer de app met uw e-mailadres. U krijgt een QR-code in beeld waarmee u kunt sparen.

Wij zien u graag in de Kaaswereld, waar u de lekkerste boerenkaas uit de regio gewoon mag proeven.